

De reis zonder einde

DE REIS

zonder einde

verhalen over het leven
van wereldreiziger Chanina Raszap

Harmke Reshef

De reis zonder einde - verhalen over het leven van wereldreiziger Chanina Raszap

© 2023, Harmke Reshef

ISBN: 978-94-6247-311-9

NUR: 681 (levensverhalen)

Redactie en vormgeving: Daniëla Postma, www.jouwlevenineenboek.nl

Afbeelding op cover: Harmke Reshef

Foto's: uit privé-collectie van Harmke Reshef,
aangevuld met foto's van rechtenvrije bronnen

Alle rechten zijn voorbehouden. Teksten uit deze uitgave mogen uitsluitend gebruikt worden na schriftelijke toestemming van de auteur.

Inhoud

Proloog	10
<i>Hoofdstuk</i>	
1. Op avontuur!	16
2. Kippen vangen in het Heilige Land	19
3. Samuel	25
4. Hé... grootmoeder!	30
5. Verhalen	35
6. Mijmering	40
7. De foto's in de lijst	41
8. Chanina Raszap	45
9. Overgrootvader Yakoov Raszap, 1830	49
10. Aan de oevers van de Pripjat	58
11. Wit-Rusland en de Joden	61
12. Kozakken	66
13. Te voet weg uit Pinsk, 1880	70
14. Tumbalalaika	74
15. Vertrek naar Warschau	80
16. De geschiedenis van de Joden in Polen	83
17. Leven in een ghetto	85
18. Het ghetto van Warschau	89
19. De schaal	95
20. Bijzondere Joodse beroepen	99
21. De geschiedenis van de Joden in Europa	101
22. Sporen in Polen, 2016, terug in de tijd	104
23. Aankomst in Warschau	106
24. Opokowa, de Joodse begraafplaats	110

25. Bezoek aan het Joods Historisch Centrum	117
26. Maidanek, Treblinka en Krakau	120
27. De vlucht uit Polen	124
28. De Holland-Amerika lijn, januari 1924	131
29. Geen post	137
30. Terug naar New York	139
31. Meer over Cuba	144
32. Kort verblijf in Panama	149
33. Naar havenstad Barranquilla, 1928	151
34. Chanina en de wereld in 1933	157
35. Ellis Island, de immigratiepoort, 1933	161
36. Colombia, Usiacuri	170
37. Colombia, 1929, Josefina Elena Escorsia	173
38. Verdwenen beroepen	176
39. Het overlijden van Chana, 1946	180
40. De bruiloft en de stoelpoot	182
41. Kijken met eigen ogen, 2014	190
42. De rode bus	197
43. De indianen van Parque Tayrona	204
44. Baranoa, verhalen van Samuel	208
45. De huizen in Baranoa, 1949	212
46. Verhuizen naar Barranquilla, 1955	216
47. Op bezoek in Usiacuri, Colombia	225
48. Meer verhalen over Barranquilla	228
49. Verhalen over Maicao, 1963	230
50. 'Hij is een Jood'	238
51. Blijven werken	241

52. Milagro!	245
53. De begraafplaats en de dood	248
54. Saint Martin de Porres	251
55. Ellen, de nicht van Chanina	255
56. Het leven van Chanina Raszap,1972-1986	263
<i>Toevoeging: de scriptie uit Baranquilla, 2022!</i>	269
De wereldreizen van Chanina	275
'Kom, mijn zoon, ik mis je	276

*Zoals de zwaluw
trekvogel bij uitstek
in de herfst verdwijnt,
op zoek naar warmere luchtstreken*

*Geluksbrenger
Daar waar hij heerst,
zal de bliksem niet inslaan*

*Tatoeage op de borst van zeelieden
Geloof
dat hij de ziel van hen
naar de hemel
zal brengen*

*Symbool
van hoop
op een veilige terugkeer.*

*Liefde voor vrijheid.
De zwaluw*

*Het is tijd om de pijn
uit het verleden
los te laten*

PROLOOG

Dit verhaal gaat over het bewogen leven van mijn schoonvader Chanina Raszap. Zijn ouders worden geboren in Wit-Rusland, in Pinsk. Russische Joden zijn niet veilig voor de moordende Kozakken van de tsaar. Familie Raszap vlucht er weg. Chanina wordt daarom geboren in Polen, in het ghetto van Warschau, in 1897. Zijn leven hier is niet makkelijk. Chanina besluit naar Noord-Amerika te vertrekken, samen met een groep Joden uit Wit-Rusland, en reist vervolgens de hele wereld over – te voet, per trein, met de boot en per vliegtuig – op zoek naar een beter leven. Wat hij niet kan vermoeden, is dat hij zijn familie daarna nooit meer zal zien. De verwoestende Tweede Wereldoorlog blaast, op één nicht na, zijn complete familie weg op de kaart van de wereld. Als een tornado raast zij, alles verwoestend en vernielend, en laat niets tastbaars na. Nog geen theelepeltje is er later van zijn familie terug te vinden.

In alle landen waar Chanina gaat wonen, doet hij zijn best om een goed bestaan op te bouwen. Eerst samen met zijn eerste vrouw, Chana, en later met zijn tweede vrouw, Josefina Elena. Met Josefina krijgt hij vijf kinderen. Samuel, mijn man, is er één van.

Dit boek beschrijft zijn complexe leven. Deze unieke man krijgt te maken met grote verliezen en vele teleurstellingen, maar zoekt steeds een nieuw pad om toch verder te gaan. De reis van Chanina voert hem door bekende en onbekende steden en landen met vele gevaren onderweg, en met vele talen die hij moet leren om zich verstaanbaar te kunnen maken. Het is een reis die uithoudingsvermogen eist. Hij gaat dit prachtige avontuur aan. Misschien wel om te laten zien hoeveel hij durft en wat hij in zijn mars heeft. Het kan zomaar zijn dat hij houdt van avonturen, omdat hij aldoor nieuwe uitdagingen blijft aangaan in zijn leven. Mij zou dat niets verbazen. Het maakt zijn leven de

moeite waard op papier te zetten en gelezen te worden, omdat het een verhaal is over moed, durf en doorzettingsvermogen. Een verhaal over de vaste wil om iets van het leven te maken en nooit op te geven, ook als er een complete doorsnijding is met het verleden. Een verhaal over het volgen van een pad dat geen rechte weg is, een pad dat vol kronkels zit en dat slingert over heuvels en dalen, door lichte en donkere tijden. En het is vooral een verhaal over de liefde en trouw van een jong echtpaar dat het hard te verduren krijgt in hun leven: Chana Vigdorow en mijn schoonvader Chanina Raszap.

Hoe ben ik te werk gegaan?

Veel gegevens over dit bijzondere leven verzamel ik uit de verhalen van Samuel, mijn man. Altijd heb ik een van mijn notitieschriftjes bij de hand om die op te schrijven. Er zijn wat foto's en enige papieren, die dienen als startplek. Daarnaast ga ik, nieuwsgierig geworden, zoeken in archieven: in Israël, bij het Yad Vashem Holocaustmuseum in Jeruzalem, in Wit-Rusland en in de USA. Ik wil alles wat er te vinden is over deze familie opzoeken.

Daarom maak ik, samen met mijn schoonzus Rachelli, contact met het Joodse Gen Centrum in Warschau. Van hen ontvang ik informatie van de Burgerlijke Stand, afschriften, foto's van de zussen van Chanina en foto's van de graven van grootvader Samuel en grootmoeder Golda. We ontvangen een bijzonder document over een bootreis van Panama naar New York, tot in detail uitgewerkt en met een slechte afloop. Dit zijn emigratiepapieren en ik word steeds benieuwder. Ik vraag een onderzoek aan bij de HAL (de Holland-Amerika-lijn) en word lid van verschillende zoekmachinesites voor Joodse familieleden. Ik ben blij met elke vondst.

Daarna wil ik persoonlijk op onderzoek uit: naar Polen, Colombia en New York. Ik wil graag op reis, om alles met eigen ogen te zien en te kijken wat ik ter plekke nog kan vinden. Daarover word ik steeds enthousiaster. En ik sleep de familie Reshef hierin mee.

Mijn reizen

In 2014 vertrekken Samuel en ik met onze schoonzus en zwager naar Colombia. We ontmoeten de familie van Josefina Escorcia en reizen door het land: via Bogota met een binnenlandse vlucht naar Cartagena, Barranquilla, Usiacuri, de indiaanse binnenlanden en Santa Marta. We willen alles zien wat Samuel en Israël, zijn oudste broer, aan ons hebben verteld en zijn zo blij met elk nieuw verhaal. Colombia is een sprankelend land met veel kleuren en een zeer traag tempo in allerlei vormen zoals bussen die wel of niet komen, of te laat en met veel lawaai. Carnaval, het volksfeest van het jaar waarop iedereen zich verheugt en voorbereidt, maken we mee in Barranquilla. Ik begrijp daar hoe het is om het leven te pakken zoals het langskomt, het meegaan en meanderen met de stroom in een rivier, zonder je af te vragen hoe je het moet doen en waarom.

In 2016 vertrekken we met de hele familie Reshef – acht personen – naar Polen. We bezoeken Warschau en Krakau. We trekken diep Polen in, op bezoek bij de concentratiekampen Maidanek en Treblinka. We zullen op de Joodse begraafplaats in Warschau de graven van de grootouders zien. En we vinden de straat waar de familie heeft gewoond. We zien prachtige, glooiende groene velden en overvloedig bloeiende gele paardenbloemen op onze lange treinreis door het land, tot diep in het zuiden en de grens over naar Tsjechië! Die aarde, zo vol geweld, verdriet en verloren levens van miljoenen onschuldige mensen. We kijken ernaar met een open blik en luisteren.

In 2017 gaan we, met zijn allen, op bezoek bij broer Michael die in de USA woont. We gaan naar Utah en Yellowstone Park, en we eindigen onze reis in New York, waar we Ellis Island en Brooklyn bezoeken. Daar zien we nog een stukje terug van het Joodse leven van de vorige eeuw. Nu kunnen we begrijpen hoe blij Chanina geweest moet zijn, toen hij het Vrijheidsbeeld vanuit de boot zag opdoemen: de vrouw met de fakkel van vrijheid hoog boven haar hoofd.

Wat Samuel mij vertelde

Mijn man vertelt mij, vanaf de eerste dag dat wij ons leven samen delen, vele verhalen over zijn jeugd en over de jeugd van zijn vader Chanina. Ik weet zeker dat Chanina graag verhalen vertelde aan zijn gezin, want Samuel heeft er zo veel onthouden. Samuel is, in de ruim veertig jaar dat we samen zijn, een onuitputtelijke bron voor mij en rolt vaak van het ene verhaal in het andere. Telkens nieuwe verhalen stromen uit zijn mond. Als we rijst eten, komt er weer een verhaal op tafel over rijst en verkiezingen. Wat hebben die met elkaar te maken? Dat lees je later!

Door zijn verhalen heb ik bijvoorbeeld het leven in Colombia altijd voor me gezien als lokaal gemaakte schilderijen, waar de felle kleuren vanaf spatten. Schilderijen die je handen en hoofd in een gloed zetten. Eenvoudig van stijl en vorm, kinderlijk bijna. Ze prikkelen je fantasie, laten je wegdromen in de nacht en verwarmen je in de koude Hollandse winters.

De verhalen van Samuel maken van mij een medebewoner van weer een ander huis in weer een nieuwe plaats. Of ik ben in de jungle waar ik Samuel's koude, klamme angstzweet voel en de voetstappen hoor en het geschreeuw van de jongens die hem achterna zitten.

Ik zie de familie voor me als dauwdruppels in een spinnenweb met vele ingewikkelde en soms onduidelijke vertakkingen, verbonden met elkaar door de draden. Ik voel de storm die opsteekt en dit web laat scheuren. Die storm begon al ver weg, diep in de moerassen rondom Pinsk. De druppels in het web zijn schel, kleurrijk, en bewegen traag mee met het zuchten van de wind der tijd. Die ene draad die blijft en overleeft, Chanina, gaat op zoek naar een boom, een anker, om daaraan te blijven hangen en weer een web te worden, wil mee verkleuren met de loop der vele warme zomers. Zoekt nieuwe kansen op leven en toekomst.

Verborgene verhalen zijn het soms, verschrikt als het felle daglicht erop valt. Samuel zet mij op het spoor van een bijzondere man, voor wie ik steeds meer bewondering heb gekregen.

Midrasj

Samuel's opa is rabbijn en diens vader ook. Het beroep rabbijn is een combinatie van wetgeleerde, spiritueel leider en voorganger. Deze Joodse geschiedenis kan daarom niet verteld worden zonder het gebruik van 'Midrasj', verhalen over teksten uit de Bijbel. Vader, rabbijn Samuel, heeft er veel aan Chanina verteld en Chanina vertelt ze door aan zijn kinderen.

Het vertellen van Midrasj is een manier van omgaan met een Bijbeltekst, waarmee je probeert haar te ontsluiten en te begrijpen. Vanuit het hier en nu valt er een bepaald licht op. Je probeert je het oude verhaal voor te stellen, je kijkt met één oog naar de tekst en met het andere oog door het raam naar buiten, naar de wereld om je heen. De woorden krijgen zo een nieuwe en actuele betekenis voor de wereld om ons heen.

Midrasj worden vaak gebruikt als korte schets voor een preek of als inleiding bij een discussie. Als kinderen een gedeelte van de Bijbel niet begrijpen, zullen de 'messers' (leerkrachten in de synagoge) het de leerlingen met een verhaal proberen uit te leggen.

Vaders vertellen de Midrasj al eeuwen aan hun kinderen. Levenslessen zijn het, om in je rugzak te stoppen, om over na te denken of om erom te lachen. Ze geven vaak een goed tijdsbeeld. Daarom zal ik elk hoofdstuk beginnen met een Midrasj. Verhalen zijn het die ik ook heb gebruikt als verduidelijking bij problemen die ik tegenkwam als leerkracht in mijn klassen en bij lezingen. Oude verhalen zijn het die zich aanpasten aan de generaties die ze vertelden en aan de landen waar ze heen reisden. Het zijn vaak verhalen vol zelfspot.

Soms geef ik er de voorkeur aan een hoofdstuk met een Witz te beginnen, ook door Chanina aan zijn kinderen verteld. Een Witz is een mengsel van humor, tragiek en wijsheid. Vaak worden er grappen over Joden gemaakt: over hun eetgewoonten, over hun rituelen, over zuinigheid. De Jood geeft daar zijn eigen antwoord op en zegt dan, spottend als het ware: 'Ik kan een betere grap over mezelf maken!' Een Witz is een schat van unieke en onvervangbare humor! En de oude Witzes zijn nog steeds goed te begrijpen.

Het belang van de ketting

Daarnaast zoek ik naar een metafoor om dit verhaal te vertellen. Ik maak in gedachten een ketting met bijzondere kralen. De rijgdraad is Chanina. De kralen zijn stukken van zijn leven. Elk gedeelte van zijn verhaal krijgt er een. Het wordt een ketting met allerlei kralen, heel verschillend van vorm en kleur. Ze zullen bij elkaar horen. De doffe vertellen over het leven in moeilijkheden. Ze vertellen over ondoordringbare bossen en natte moerassen, overstromend land en bang zijn. Over het leven in het overvolle ghetto van Warschau, waar de geur van het bloed uit de aanstormende oorlog al aanwezig is. Er zullen deukjes in zitten. Er zijn ook mooie en glanzende kralen, die staan voor durf en moed. Mooie blauwe, voor overgestoken diepe oceanen. Kralen in felle, lichtgevende kleuren. Groene en bruine voor het leven tussen de indianen in de wilde natuur. Ik ga mijn best doen zoveel mogelijk kralen aan de ketting te rijgen en begrijp dat er sommige kralen kunnen zijn weggerold. Als ik dan alles gevonden heb wat er te vinden valt, is het leven van Chanina zoveel als mogelijk verwoord en zal ik de ketting voorzien van een slot. Deze ketting geeft alles een eigen plek en is mijn interpretatie van het leven van Chanina. Ik plaatste hem in de geschiedenis van de wereld. Zo zou het gegaan kunnen zijn!

Hoop op een veilige terugkeer

Het verhaal is klaar om gelezen te worden. Op het laatste moment komt nog een ander beeld in me op. Dat gebruik ik voor de vormgeving van dit boek. Hoe Chanina als een zwaluw over de wereld gaat. Een zwaluw is het symbool van hoop op een veilige terugkeer. Chanina heeft nooit kunnen terugkeren naar de plaats waar hij vandaan kwam, maar mocht in Israël wel een plek vinden waar hij veilig was.

*Harmke
Zeist, mei 2023*

Op avontuur!

Er is eens een dokter, die het geluk heeft dat een van zijn zonen ook dokter is. Als de oude dokter een poosje op vakantie wil, vraagt hij zijn zoon om in deze periode goed voor zijn patiënten te zorgen, zodat hij rustig van zijn vakantie zal kunnen genieten. De zoon vindt dit geen enkel probleem en stuurt zijn vader op vakantie.

Op zijn derde werkdag komt een zeer rijke patiënt de behandelkamer binnenlopen en vraagt hem waar zijn vader is. Hij vertelt dat hij al jaren bij de oude dokter komt, vanwege pijn aan zijn oor. 'Je vader helpt me altijd prima,' vertelt hij, 'en ik ben daarna drie maanden van mijn oorpijn af!' De jonge dokter vraagt de man om op de behandeltafel plaats te nemen. Hij pakt zijn vergrootglas en kijkt de man in zijn oor. 'Oh, ik zie het al,' zegt hij. Hij pakt zijn pincet, vist een dikke teek uit de man zijn oor en maakt het oor daarna goed schoon.

Hij vraagt zich wel af hoe het mogelijk is dat zijn vader dit niet zag, aangezien hij bekend staat als een zeer goede dokter. Als de oude dokter terugkomt, hoort hij verschrikt het verhaal aan van zijn zoon. 'Je hebt die teek er toch niet uitgehaald?' vraagt hij zijn zoon. 'Dat was het geld voor jullie studiekosten! Ik geef de teek elke drie maanden een injectie om te gaan slapen en dan komt deze man drie maanden later weer bij mij!'

Het zijn de oorlogsjaren 1940-1945. Mijn vader zit als achttienjarige op de Kweekschool te Apeldoorn. Als hij weigert een pro-Duitsland-verklaring te ondertekenen, moet hij weg van de opleiding. Hij heeft een oudere broer, die gewond is geraakt tijdens het werk in een bakkerij en blijvend invalide is. Als deze broer een 'Arbeidsinzet' ontvangt, is het voor hem onmogelijk om in Duitsland te gaan werken. Daarom wordt mijn vader door de Duitsers verplicht om de plaats van deze broer in te nemen. Hij wordt als dwangarbeider per trein naar Duitsland getransporteerd. Mijn vader heeft het heel slecht gehad in Dresden. Twee jaar werkte hij in een fabriek voor onderdelen

van oorlogswapens. De andere dwangarbeiders en hij moeten leven op een waterige soep. Tijdens de vele zware bombardementen van de geallieerden moeten ze blijven doorwerken. Ze leven vaak in doodsangst. Hij ontkomt maar net aan sterven door honger. Het Rode Kruis vindt hem langs de weg, ergens tussen Duitsland en Nederland, en redt hem. Zijn benen zijn zo dik van hongeroedeem dat hij er niet meer op kan staan of lopen. Zij lappen hem enigszins op, geven hem eten en drinken en nemen hem mee voor een lift tot aan de Nederlandse grens. Daarna zal hij zelfstandig verder naar zijn ouderlijk huis in de buurt van Apeldoorn lopen.

Mijn moeder is zes jaar jonger en nog een puber in de oorlog. Ze mag na de HBS en na de oorlog naar de Sociale Academie in Groningen, een moderne opleiding in die tijd. Haar vader die zakenman is, vindt het eigenlijk maar niks. Dat is geen echte opleiding! Zij haalt keurig haar diploma en werkt onder andere in de barakken voor de pas aangekomen Molukkers, in het oosten van Drenthe, in Westerbork. Daarna gaat zij werken in de Achterhoek, in een internaat voor moeilijk opvoedbare jongens. Op dit internaat is mijn toekomstige vader directeur. Er begint een relatie tussen hen die uitmondt in een vierjarige verloving. Er is geen geld, want het salaris van een maatschappelijk werker is zeer klein. Dus moet er hard worden gespaard en gesappeld voor een huis.

Ze komen eerst samen op een eenkamer-bovenwoning in Utrecht en daarna in Zeist terecht, in een benedenappartement. In Zeist stichten ze een hecht gezin. Ik word geboren in 1953, als eerste kind van mijn trotse ouders, 8 jaar na de Tweede Wereldoorlog. Na mij worden nog drie broertjes geboren. Ik blijf de enige dochter.

Ik herinner me spreuken bij ons aan de muur: 'Laat ons leven sober zijn en rijk aan feesten' en 'Wie niet geeft wat hij heeft, is 't niet waard dat hij leeft'. Wij worden een warm en gastvrij gezin voor familieleden in de problemen en anderen. Ik beleef er een onbekommerde jeugd en doe met gemak de Pabo in Utrecht. Mijn leven in Nederland is tot dan toe goed en eenvoudig geweest.

In 1978 ga ik in de zomervakantie naar Israël. Ik ben dan 24 jaar en werk al vier jaar met veel plezier als leerkracht op de Slotlaanschool te Zeist, waar ik een vaste en volledige baan heb. Dit is een basisschool. Ik geef les aan klas 1/2, de tegenwoordige groep 3/4. Mijn eerste werkjaar begint met maar liefst 42 leerlingen in de klas!

Die zomervakantie wil ik eens iets bijzonders gaan doen, iets anders dan luiëren aan een Europees strand. Tot dan toe heb ik nog niet veel gereisd, maar wel een bijzondere reis gemaakt van twee weken met de hoogste klas van de Pabo. Naar Rusland, naar Moskou en Leningrad. Middenin november: een ijskoude en zeer indrukwekkende reis. Al ben ik natuurlijk binnen Europa wel in verschillende landen geweest met ouders en vriendinnen.

Ik geef me op om als vrijwilligster in een kibboets in Israël te werken. Van tevoren heb ik me ingelezen en een informatieavond in Amsterdam bezocht. Waar ik heen ga en welk werk ik krijg? Dat zal ik pas in Israël te horen krijgen. Ik zal er zes weken blijven, mijn volledige vakantie: vijf weken ga ik werken en één week zal ik een rondreis door Israël maken met de andere vrijwilligers. De rondreis zal de beloning voor dat harde werken zijn.

Ik vertrek met een groep van ruim 60 Nederlandse vrijwilligers vanuit Amsterdam en verheug me op wat komen gaat.

Kippen vangen in het Heilige Land

Een fles. Vul hem met jouw stenen. Zoek ze zorgvuldig uit en laat ze een voor een door de lange hals naar beneden vallen. Dit zijn de belangrijkste dingen voor jou in het leven. Als je denkt dat hij helemaal vol is, begin je kleine steentjes te pakken. Tussen de grote stenen passen nog vele kleintjes.

'Is hij nu helemaal vol?'

'Nee... nu past er nog zand tussen, in alle kieren en luchtgaatjes.'

'Is hij helemaal vol?'

'Nee... Er kan nog water bij, het laat zich aanmengen met het zand tot een solide zware pasta.'

Bepaal zelf in het leven waar je prioriteiten liggen.

Doe dat eerst, in de juiste volgorde.

~~~

Er is eens een oude man die op bezoek gaat bij de rabbijn.

'Rabbijn Levi,' zegt de man, 'ik wil graag dat u mij trouwt.'

'Wat zegt u?' zegt rabbijn Levi. 'Abraham, u bent 80 jaar en u wilt nog trouwen?'

'Zeker wil ik dat. Ik heb een lieve vrouw gevonden. Wat heeft mijn leeftijd daarmee te maken? Mijn vader Salomo is 96. En hij is drie jaar geleden nog getrouwd. Mijn grootvader Saul is 114. Die is een half jaar geleden nog getrouwd.'

'Waaaaat,' zegt de verbaasde rabbijn, 'op die hoge leeftijd?'

'Ja... en het was een moetje!'

In het vliegtuig ontmoet ik de groep vrijwilligers met wie ik op reis en op avontuur ga. Ik stel me aan hen voor. Wij zullen niet allemaal in dezelfde kibboets geplaatst worden, maar met een man of tien per kibboets. Het is een grote groep van heel verschillende, jonge mensen: allen tussen de achttien en

dertig jaar, een enkele wat ouder. Allemaal hebben we hoge verwachtingen van wat ons te wachten zal staan. Ik hoor dat sommige vrijwilligers een paar maanden of een jaar zullen blijven. Zij hebben dikkere rugzakken bij zich. In het vliegtuig begin ik vast wat Hebreeuwse woorden te leren uit mijn meegenomen boekje en lees in het informatieboek over Israël. Het is voor het eerst dat ik zo ver weg van huis zal gaan.

We komen aan op vliegveld Ben Goerion. Ik zie vanuit het vliegtuigraampje soldaten en pantserswagens op het vliegtuig wachten. Snoeiheer is het buiten, in Tel Aviv. Ik hap naar adem als we een bus instappen, speciaal voor ons. We vertrekken en ik krijg de eerste indrukken van het land. Telkens stoppen we onderweg bij een kibboets. Dan worden de namen van een groep vrijwilligers opgenoemd die hun spullen pakken en uitstappen.

We passeren de plaats Afula en dan zie ik mijn kibboets liggen! Als de bus de hoofdweg verlaat, zie ik links en rechts velden met fruitbomen, katoenplanten en zonnebloemen. We rijden door een groot hek. Ik zie dat er een omheining van hoog gaas om de kibboets heen ligt. We stoppen bij een gebouw waarvan ik later begrijp dat het de eetzaal is. Zo kom ik terecht in kibboets Dovrat.

Ik word in een huisje gezet met vrijwilligers uit allerlei andere landen. Gezellig vind ik dat, je hoort gelijk allerlei verschillende talen! Onze huisjes zijn klein en schoon. We slapen er met zijn vieren, vrijwilligers uit alle landen, en hebben direct contact met elkaar. We zullen gaan samenwerken en hebben elkaar dus nodig.

Het is midden juli. De temperatuur komt – omdat het hier droger en hoger is dan aan de kust – nu dik boven de veertig graden uit en het is hier om zes uur in de zomer al aardedonker. Dat is midden in de zomer even wennen.

Mijn eerste indruk de volgende dag, als ik een wandeling over het terrein maak, is dat er overal bloemen staan. Veel fruitbomen zie ik, pompoenen en citrusvruchten, en velden vol maïs en zonnebloemen. Links en rechts naast het hoofdpad van het dorp slingeren zijpaadjes langs steeds een stuk of